

IZ ŽIVE PASIONSKE RIZNICE BOSNE I HERCEGOVINE

IZ FOTOARHIVA SAMOSTANA-DUHOVNOG
CENTRA "KARMEL SV. ILIJE", NA BUŠKOM
JEZERU, U OKOLICI TOMISLAVGRADA

7.-18. travnja 2017.

GALERIJA **ZVONIMIR**

M O R H

PASIONSKA
BAŠTINA

26.
svečanosti

Izložba fotografija *Iz žive pasionske riznice Bosne i Hercegovine* prikazuje pojedine elemente iz pučke pobožnosti, običaja i načina društvenoga korištenja korizmeno-uskrasnog vremena Hrvata katolika u Bosni i Hercegovini. Kroz dvadeset i jednu scenu pokazana je specifičnost religioznosti bosanskohercegovačkih katolika koja je spoj njihove pripadnosti kršćanskom i katoličkom svjetonazoru i vjerovanjima nekršćanskog porijekla nastalih i čuvanih u kontekstu jedinstvene povijesti kakvu nije imala ni jedna druga europska zemlja. Utjecaji i prožimanja različitih religijskih sustava, civilizacijskih i kulturnih krugova obilježja su cjelokupne kulture i pučke religioznosti Hrvata katolika u Bosni i Hercegovini. Jedan segment iz tog sveukupnog života i religioznosti nalazi izričaj i u doživljaju Kristove muke i uskrsnuća gdje u univerzalnom ljudskom doživljaju patnje i njezinog nadilaženja u pasionskoj baštini zrcale različiti utjecaji i prožimanja svjetonazora i pučkog tumačenja svijeta i života.

Povijest u društvenom sjećanju Hrvati u Bosni i Hercegovini čuva kontinuitet od njihova doseljavanja do

danas, unatoč diskontinuitetu društvenih i političkih uređenja i vlasti u ovoj zemlji. Hrvati su upisali i svoju mitsku povijest dolaska na ove prostore u predaji o petero braće i dvije sestre Hrvata o čemu stavnovnici sela oko Buškog jezera kazuju da je jedna od sestara, Buga, imala svoje dvore u selu Prisoje i po njoj nazvan cijeli kraj, Buško Blato, odnosno danas Buško jezero. Krunjenja kralja Tomislava u predajama obavljeno je na Duvanjskom polju. Povijesni kontinuitet svojega postojanja na području današnje Bosne i Hercegovine Hrvati izriču i sjećanjem na bosanske kraljeve i kraljice kao i na humske vladare kao svoje vladare. Poslije gubitka državne samostalnosti i padom pod otomansku vlast (1463.) kroz sva velika povijesna razdoblja borili su se za opstanak stvarajući i oblikujući svoj identitet i kulturu kroz kršćanski svjetonazor. Činili su to kada nisu imali pravo gradnje crkava i kada su se liturgijska slavlja održavala u šumi ili nekom drugom sakrivenom prostoru kada je u cijeloj Bosni i Hercegovini (1463. – 1878.) bilo malo crkava.

Ukratko se može reći da je cijela povijest Hrvata u

Bosni i Hercegovini bila i, do današnjih dana, ostala stvarna borba za fizički opstanak, jer se kroz izmjene stranih vladara nesklonih kršćanskom i hrvatskom puku, doživljavala zajednička i osobna patnja postajući sastavni dio kulturnog i religioznog izričaja. Upiranje pogleda u Kristovu Muku narodu su davali nadu i u razmatranju ovog dijela Isusovog otajstva bila su mu utjeha u teškim dijelovima povijesti, ali i današnjeg neizvjesnog političkog i društvenog položaja. Zato i nije čudno da su tijekom korizmenih petaka Hrvati i nekada i danas, brojni sudionici u pobožnosti Križnog puta u kojem nalaze utjehu i progovaraju svoj doživljaj života i svijeta.

Fotografije su snimane izvan neposrednog događanja i predstavljaju svojevrsnu rekonstrukciju nekih religijskih praksi i običaja iz ne tako davne prošlosti kada su bili dio života u svakodnevnom i blagdanskom kontekstu. Na fotografijama su prikazane i danas žive liturgijske i izvanliturgijske pobožne prakse. Sve fotografije snimljene su u mjestima i sa stanovnicima mjesta iz kojih se prikazuju pobožne prakse i običaji. Izuzetak čini fotografija iz župe Sasina, jer

zbog nemogućnosti odlaska na teren, snimak je napravljen u crkvi u Podhumu, u okolici Livna. Ova fotografija liturgijskog čina pepeljanja predstavlja sam ulazak u korizmeno vrijeme. Izbor u prikazu pojedinih religijskih praksi i običaja slijedio je koncept jedinstvenosti vezanih za uže lokalitete ili ide za tim da kroz liturgijske i izvanliturgijske pobožnosti prikaže različitost tradicijske odjeće. Primjeri kod prikaza jedinstvenih pobožnosti su pobožnost *Sedam Gospi-nih žalosti* u Kreševu, koje se održavaju samo u ovom mjestu svakoga korizmenog petka ujutro i praksa darivanja Isusova groba u župi Oštra Luka i Bok, u okolici Orašja kada na Veliki Petak poslije podne i nakon čitanja Muke Gospodina našega Isusa Krista dolaze cijele obitelji na ljubljenje križa i poklon Isusovom grobu ostavljajući svoje darove. Među običaji koji nisu rasprostranjeni izvan Lašvanske doline je pohod grobljima gdje se na grobove pokojnika nose od raznobojnog papira okićeni vršak bora ili drugog zimzelenog drveta. U Rami na Cvjetnu nedjelju u župnoj crkvi blagoslivljalo se zimzeleno drvo i onda nosilo kroz selo, a domačice su ga kitile različitim darovima.

IZ ŽIVE PASIONSKE RIZNICE BOSNE I HERCEGOVINE

IZ FOTOARHIVA SAMOSTANA-DUHOVNOG CENTRA "KARMEL SV. ILIJE", NA BUŠKOM JEZERU, U OKOLICI TOMISLAVGRADA

Korizmeno vrijeme bilo je bez zajedničkih okupljanja na kojima bi se pjevale pjesme svjetovnog sadržaja, zabranjene su svadbe i zajednička okupljanja praćena su pjevanjem Gospina plača, bilo samostalno bilo u manjim ili većim skupinama. Pjevalo se uz kuću, na polju

ili kod ovaca, odnosno Gospin plač pjevao se toliko često da su ga gotovo svi znali napamet.

Iako je kod Hrvata u Republici Hrvatskoj veoma raširen običaj čuvara Isusova groba u Bosni i Hercegovini ovaj običaj poznat je samo u dvije župe: u Varešu i Vi-

dovicama, u okolici Orašja. Uz povijesno starije na fotografijama su i stare opće poznate izvaninstitucionalne religijske prakse kao što je pobožnost Križnog puta u Vidovicama gdje se poslije Domovinskog rata 1990-tih na Veliki petak održava ova pobožnost između Vidovica i Kopanica, dva sela koja su nekada bila jedna župa. Jedna od važnih osoba u ovoj pobožnosti je križonoša i on se bira svake godine. Križonoša se od Čiste srijede do Velikog petka ne brije, oblači u bijelo i nosi križ u pratnji čuvara Isusova groba obučeni u stiliziranu odjeću rimskih vojnika.

Bojana uskršnja jaja u posljednje vrijeme zovu se pisanicama, dok je ranije uobičajen naziv bio *tučak*. Darivanje jaja djeci i posjetiteljima bio je običaj u gotovo svim krajevima Bosne i Hercegovine. Na Uskrs se održavao i običaj ljuljanja *lilanja* u Alibegovcima na način da djevojke sjednu na ljuljačku, a mladići su ih ljuljali uz pomoć djevojačke tkanice. Uz ljuljanje u Usori postoji i običaj gađanja jaja kovanicama. Muškarci naimjenice bacaju kovanicu i gađaju jaje. Ukoliko kovanica ostane u jajetu onda onaj tko je to učinio dobiva nosi

jaje kao nagradu. U uskrsne običaje ubraja se i posjeta *priji*, kada majka mladoženje odlazi u posjetu mladenkinoj majci, u Kraljevoj Sutjesci. Tada *prija* u maramu čember stavlja bojana jaja, kruhove, *kovrtan* i *paprenjake*, i kao dar ih nosi svojoj *priji*.

U selima istočne Hercegovine uoči Spasova ili Uzašašća Gospodinova postoji običaj *puštanja krvi*. Tada se janje kolje ili samo razreže uho janjetu i uhvati se dio krvi i s njom se škrope ili mažu kućni prag i dovratci ulaznih vrata. Iako običaj više nije masovan kao do Domovinskog rata neki stanovnici sela Greda, u župi Aladinići, još uvijek obdržavaju ovaj običaj.

Kroz izabrane elemente pasionske baštine Hrvata u Bosni i Hercegovini ova izložba pokazuje raznolike načine izražavanja doživljaja Isusove Muke i Uskrsa u liturgijskim činima Katoličke crkve, izvaninstitucionalne pučke religioznosti i običaja. Neki zanimljivi običaji, poput kićenja krave na Spasovo u Kraljevoj Sutjesci, nisu prikazani, ali ova izložba jest i poticaj da se pomnije istraži i zabilježi pasionska baština Hrvata u Bosni i Hercegovini.

o. Zvonko Martić OCD

Pepeljanje na Čistu srijedu u Sasini, u okolici Sanskog Mosta

Čišćenje posuda pepelom *lugom* na Čistu srijedu u Žegar, u okolici Bihaća

Pjevanje Gospina plača u Lugu i Brankoviću, u okolici Žepča

Pjevanje Gospina plača pastira u Trebižatu, u okolici Čapljine

Pobožnost Gospi od sedam žalosti u Kreševu

Kićenje bunara na Cvjetnu nedjelju u Svilaju, okolica Odžaka

Umivanje na Cvjetnu nedjelju u župi Čemerno, okolica Vogošće i Ilijaša

Čuvanje blagoslovljenih maslinovih grančica u Dobrom Selu, u okolici Čitluka

Pohod groblju na Cvjetnu nedjelju u Docu, okolica Travnika

Nošenje blagoslovljenog drveta kroz selo na Cvjetnu nedjelju u Rami

Darivanje Isusova groba na Veliki Petak u Oštroj Luci i Boku, u okolici Orašja

Križni put na Veliki Petak iz Vidovica u Kopanice, u okolici Orašja

Ljubljenje križa na Veliki Petak u Posušju

Čuvari Isusova groba u Varešu

Pohod groblju na uskršno jutro u Podhumu, u okolici Livna

Blagovanje blagoslovljene hrane na Uskršno jutro u Roškom Polju, u okolici Tomislavgrada

Prije odlaska na misu na uskršno jutro u Komarici, u okolici Dervente

Ljuljanje *lilanje* na Uskrs u Alibegovcima, u Usori

Gadanje bojanih jaja kovanicama na Uskrs u Alibegovcima, u Usori

Darivanje bojanim jajima u Boću, u okolici Brčkog

Posjet *priji* na Uskrs u Čatićima, u okolici Kraljeve Sutjeske

Običaj *puštanja janjeće krvi* u okolici Neuma

Bojana jaja – Kraljeva Sutjeska

Izdavač PASIONSKA BAŠTINA

Za izdavača mr. sc. Jozo Čikeš

Predgovor dr. sc. Zvonko Martić

Postav dr. sc. Zvonko Martić
Domagoj Čikeš

Fotografije Jasmin Fazlagić

Grafičko oblikovanje kataloga Gordan Karabogdan

Tisak INTER NOS, Zagreb

Naklada 200

PASIONSKA
BAŠTINA

GALERIJA **ZVONIMIR**
M O R H
Zagreb, Bauerova 33, tel. 45 67 926

Zagreb
HRVATSKA

